

КОНКУРЕНЦІЯ І МОНОПОЛІЯ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Ринкова економіка характеризується суперечливими взаємозв'язками і взаємовпливами конкуренції і монополії. З одного боку, монополія є саме наслідком ринкової конкуренції, а з іншого, – чим вищий рівень монополізації, тим слабшими є механізми конкуренції. Конкуренція з розвитком продуктивних сил і виробничих відносин породжує монополію.

Механізм дії ринку не може нормально існувати, якщо форми конкуренції не розвинені. Однією з визначальних рис світової економіки є те, що економічні взаємовідносини її суб'єктів проявляють себе у конкуренції, яка є іманентною рисою і забезпечує саме існування ринкової системи господарювання.

Конкуренція – важливий інструмент ринкової економіки та рушійна сила, завдяки якій товаровиробники підвищують ефективність виробництва, знижують затрати виробництва, підвищують якість продукції, прискорюють впровадження новітніх науково-технічних досягнень та проводять організаційно-структурні зміни під час підприємницької діяльності. В деякій мірі, цивілізованість та розвиненість ринкових відносин залежить від розвитку економічної конкуренції. Конкуренція (від латинської *concurrere* – «зіштовхуватися») – економічне суперництво суб'єктів господарської діяльності за найкращі умови виробництва та реалізації товарів та послуг з метою отримання найбільшого прибутку. Основним

завданням конкуренції є боротьба ринкових суб'єктів з реалізації власних інтересів шляхом набуття економічних конкурентних переваг порівняно зі своїми суперниками [1, с. 233].

Бажання бути кращим – це стимул, який спонукає людей до конкурентної боротьби. Конкуренція є динамічним процесом, що прискорює свій рух. Цей процес служить кращому забезпеченню ринку товарами. Конкуренція є таким елементом ринкового механізму, який забезпечує взаємозв'язок ринкових суб'єктів у виробництві і збуті продукції, а також у сфері прикладання капіталу. Економічний закон ринкового господарства полягає в самій конкурентній боротьбі за економічне процвітання і виживання. Ця боротьба між продавцями та покупцями, серед продавців та покупців. Це означає, що продавці хочуть продати свою продукцію за найбільшою ціною, але завдяки конкуренції вони змушені збувати продукцію дешевше, щоб стимулювати купівельний попит [2, с. 156]. Таким чином, конкуренція є універсальним принципом соціального розвитку і зумовлена широким спектром соціокультурних чинників. Також вона поділяється на види. Є деякі критерії класифікації. Так, за кількістю суб'єктів ринку та ступенем їх конкурентної сили, конкуренція поділяється на досконалу (чисту) та недосконалу (монополія, монополістична конкуренція, олігополія).

Досконала (вільна) конкуренція – це така ситуація на ринку, коли чисельні, незалежно діючі виробники продають однакову продукцію та ніхто з них не контролює ринкову ціну. Можна сказати, що ринок досконалої конкуренції – це ідеальна модель ринку, до якої наближалися ринки класичного капіталізму у XVIII–XIX ст., в ті часи, коли їх суб'єктами були розпорошені і порівняно невеликі підприємства. Однак сучасна практика господарювання конкуренції в чистому вигляді майже не розглядає. Частіше переважна кількість сучасних ринків зустрічається з недосконалою конкуренцією [1, с. 242].

Головною ознакою недосконалої конкуренції вважають здатність окремих учасників ринків певним чином впливати на ціни і отримувати завдяки цьому додатковий прибуток. Абсолютна монополія (грецькою моно – один і ролю – продаю) – це така ситуація, за якої на ринку є лише один продавець і безліч покупців. Вони змушені купувати необхідний товар за ціною, яку їм запропонували, тому

що в них не має вибору. Перешкода для входження нових фірм до певної галузі при абсолютній монополії – це наявність економічних, технічних або юридичних бар'єрів. Отже одна фірма – це фактично і є вся галузь. Продукція не є диференційованою та не має близьких замінників. Завдяки цьому, монополіст отримує монопольний прибуток. Однак ринок абсолютної монополії трапляється дуже рідко. Він, як і ринок абсолютної конкуренції, це ідеальна модель, тому реально існуючі ринки прагнуть до неї. За даними американських економістів, у США приблизно 6 % валового внутрішнього прибутку здійснюється за умов, що є близькими до чистої монополії [1, с. 243].

У XVIII–XIX ст. діє вільна конкуренція. Вона є однією з динамічніших сил розвитку економіки. У ті часи монополія були винятком, а саме, більше зустрічалася у сфері обігу та майже не впливала на процес суспільного відтворення. Проте на рубежі XIX–XX ст. монополії почали розвиватися і здобули велику роль у матеріальному виробництві та нематеріальній сфері. Одночасно з цим, проходив процес переходу вільної конкуренції до панування монополій [1, с. 252]. Сьогодні в країнах Заходу спостерігається активне державне втручання в господарську діяльність монополій і олігополій. Держава не хоче допустити надмірного впливу монополій і олігополій в економіці, тому розробляє антимонопольне законодавство [2, с. 163].

Сучасне процвітання різного роду монополій, виникнення транснаціональних корпорацій свідчать про те, що утворення монополій – закономірний процес, і пояснюється це тим, що сама конкуренція – важливий елемент ринкового механізму – породжує їх, тому що кожний конкурент на ринку мріє стати монополістом [2, с. 165].

Так, на мою думку, взаємодія цих двох процесів викликає протиріччя. Тобто, це можна назвати одночасно і об'єднанням, і боротьбою. Монополія та конкуренція допускають розвиток один одного, але, одночасно з цим, деяким чином заперечують одна одну.

Список використаної літератури

1. Економічна теорія: Політекономія : підручник / за ред. В.Д. Базилевича. Київ : Знання – Прес, 2007. 719 с.
2. Білецька Л. В., Білецький О.В., Савич В.І. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка) : навч. пос. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ, 2009. 688 с.